

24. Balatonlelle-Rádpusztá, Temetőalja-dűlő

(Somogy megye) R, B, Ró

A 67/4 sz. lelőhelyen már 1986-ban végeztünk leletmentést, melynek során egy a korai mészbetétes időszakba sorolható gödörépítmény, több római objektum és egy késő avar temető néhány sírja került elő. 2005-ben 7000 m² nagyságú területen 350 régészeti objektumot tártunk fel.

Legnagyobb számban a *késő rézkori* bolerázi csoport és a badeni kultúra objektumai kerültek elő. A nagyméretű, szabálytalan gödrök szélén és betöltésében számos esetben tüzelőhelyet, égésnyomot figyeltünk meg. Ezek mellett agyaggal kitapasztott aljú, hamusgödörrel ellátott szabályos, földbe vájt, boltozatos kemencéket is találtunk. Az egyik, háromszor megújított platnijú kemence előtérgödörének alján döngölt padlót figyeltünk meg, eszerint valamilyen állandóbb építmény lehetett, bár cölöpszerkezetre utaló nyom nem volt. Egy méhkas alakú tárolóverembe egy erősen zsugorított, feltehetőleg összekötözött halottat temettek. A kerámiaanyag egy része talán még a bolerázi időszakba tartozik, a többsége azonban a korai és klasszikus badeni jellegzetességeket mutatja. A csonteszközök közül a nyílhegyeket emelhetjük ki.

A lelőhely a *korai bronzkor* teljes időszakában lakott volt. A Somogyvár-Vinkovci kultúra időszakából egy nagyméretű, szabálytalan körvonalú gödörkomplexumhoz többször „átépített”, de gyengén átégett, földbe vájt kemencék csatlakoztak. A kultúra leletanyaga (seprűdíszes fazéktöredékek, megvastagított peremű edények töredékei) a lelőhelyen többnyire ehhez hasonló, szabálytalan gödrökből illetve néhány kerek tárolóveremből kerültek elő. A méhkas alakú hombárgödörökből több a kispostagi kultúrába tarozott. Az 1986-ban feltárt késő kispostagi építményhez közel, a feltárt terület Ny-i részén egy csoportban, további hasonló korú gödröket (leginkább méhkas alakú veremeket) tártunk fel.

A *középső és késő halomsíros kultúra* időszakából (RB C-D) származó gödrök némelyikében igen gazdag leletanyagot találtunk. A megnyitott terület déli részén egy hatalmas, 60×80 m-es folt felszínén ennek a kultúrának a leletanyagát találtuk meg; a gödörkomplexum feltárása 2006-ra maradt.

A *római korból* házak, kemencék, árkok, oszlopsorok kerültek elő. Két, szokatlanul hosszúkás, téglalap alaprajzú, félig földbe mélyített épületnek döngölt padlója volt, a tetőt tartó szerkezetre egy-egy, a rövidebb oldalon található oszlophely mutatott. Az épületek kis mérete és a tüzelőhely hiánya alapján feltehetően nem lakóházak voltak, hanem gazdasági célú épületek. Egy nagyobb, földfelszíni épületre utal egy kettős oszlopluk-sor. Az előkerült kemencék változatos formájúak. Kettőt közülük mélyen földbe vájtak, így a közel kerek, boltozatos kemence és a négyzetes ill. ovális előtérgödör is jól megmaradt. Ezzel szemben a többkemencés objektumok felszínközeli, így erősen sérültek a későbbi földmunkák miatt. A megfigyelések alapján ezeknél csak egyetlen kemencét használtak egy időben, majd a

hamusgödörnek egy másik részén új kemencét létesítettek. A feltárt terület közepén és déli részén megfigyelt árkok rendszere, funkciója sajnos nem egyértelmű, mivel sekély voltak miatt csak egy-egy szakaszuk volt megfigyelhető. Egy részük bizonyára a település-szerkezet-hoz tartozik, a különféle funkciójú településrészeket választotta el. A leletanyag Kr. u. 2–3. századi, ugyanebbe a korba tartozik az a magányosan eltemetett gyermek sír, melynek melléklete egy bronzfibula volt.

Munkatársak: Ambrus Edit, Balla Krisztián, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Nyári Zsolt.

HONTI SZILVIA – NÉMETH PÉTER GERGELY

25. Balatonszárszó, Kis-erdei-dűlő

(Somogy megye) U, Kö, Kú

2005. október 1. és december 12. között folytattuk a 2000 és 2003 között végzett régészeti feltárását az M7/S8 lelőhelynek.

A feltárás célja az NA Rt. által tervezett, régészeti bemutatóhellyel kombinált pihenő megelőző kutatása volt. A beruházással érintett terület, illetve a bemutatóhelybe bevont középkori templomkörzet még feltáratlan részét két területre osztottuk. A beruházás létesítményeinek közvetlen közelében lévő DNy-i negyedét (az erődítésárok és a templom déli falának vonala által határolt területet) jelöltük ki feltárássra, míg az ÉNy-i negyedet egy jövőbeni tervkutatás számára bolygatlanul kívántuk meghagyni. Mindemellett előzetesen elvégeztük a középkori templomkörzet kutatatlan területének (6000 m²) geofizikai (magnetométeres) mérését. Ennek eredményeiből kiindulva 2005 végén a templom déli falának vonalában feltárássra kijelölt mintegy 2500 m²-es területen egy közel 700 m² alapterületű sávot nyitottunk, azzal a szándékkal, hogy a felmérés tanulságai szerint ÉNy-i irányba erősen megtörő erődítésárok vonalát felderítsük, és egyúttal keresztmetszetet kapjunk a templomkörzet Ny-i oldalán lévő jelenségekről.

A kutatás a korábbi feltárások alapján kialakult képet igazolta vissza. A kis terület ellenére a templom és közvetlen környezetének korábban megismert szakaszai várakozásainknak megfelelően mutatkoztak. Jól követhető volt a korai templom körüli temető funkciójának megváltozása, a korai cinteremárok feltöltése. Eddig egyedi módon, járósintjével együtt jelentkezett a markáns erődítésárokkal körbevett, jelentősen megnövelt területen létrejött oszlopszerkezetes épületek egyike. A templomtól DNy-ra eső területen is követhető volt az épületek megszüntetéséhez kötődő 15. századi planírozási réteg, a kora újkori temető terjeszkedése, illetve a jelenségeket bolygató és feltehetően a mai Balatonszárszó 18. századi népességéhez köthető temetkezések.

A feltárás meglepő tanulságaként az erődítésárok közvetlen közelében, illetve a temető területén kisebb szakaszokban, nagyjából É–D-i tájolású, a középkoriaktól eltérő betöltésű alapárokszakszakok kerültek elő. Ez alapján felmerült a gyanú, hogy zömében a templomtól

délre, illetve keletre fekvő, nagy kiterjedésű neolit telep egy része a középkori jelenségek alatt fekszik.

A kutatott területen összességében 215 sírt és 67 egyéb objektumot tártunk fel. A templom közvetlen környezetében lévő szelvényeket az intenzív sírmező és az időjárás miatt érintetlenül hagytuk.

BELÉNYESY KÁROLY

26. Balatonvilágos, Marhalejáró

(MRT 2. k. 11/4 lh.)

(Veszprém megye) B, Ró

A balatonvilágosi 301/1, a 303/46, a 303/21, és a 303/15 hrsz-ú ingatlanok gázellátására tervezett nyomvonal és annak védősávja munkálatainál először régészeti szakfelügyeletet láttunk el 2005 áprilisában és júniusában. A szakfelügyelet során több helyszínen is kerültek elő régészeti objektumok. Így a feltárandó terület nagysága 750 m²-re nőtt.

A megelőző régészeti feltárást 2005. június 13. és július 28. között végeztük. A római kori lelőhely régóta ismert (Balatonaliga-Marhalejáró-romlás, MRT 11/4 lh.) és 1951-ben Bónis Éva vezetett itt egy leletmentő feltárást. 2005-ben már a szakfelügyelet idején nagy mennyiségű római kerámiatöredék, állatcsont, illetve bronz kétgombos fibula, terra sigillata töredék (köztük egy bekarcolt, kurzív feliratos oldaltöredék) került elő.

A feltárási munka eredményeként a római település újabb részletét ismerhettük meg. Összesen 29 objektum került elő, ezeknek egy része őskori. A nyomvonal tengelyében futó szennyvízvezeték több nagyméretű gödröt is átvágott. A 303/21, illetve 303/15 hrsz. szakaszon a 4 m-es nyomvonal területén több mély, nagyméretű gödröt tártunk fel. Ezek közül némelyikben igen kevés leletanyag volt, többnyire állatcsont. Sok betöltésében égett paticsdarabokat találtunk, égésre utaló egyéb nyomokkal együtt. Ez utóbbiak egy része lakóházként funkcionált. Egyikben Resatus pecsétes szürke táltöredékét találtuk meg. Emellett szemétgödrök, kemencék, kiégett méhkas alakú gabonátároló vermek kerültek elő.

A 303/46 illetve 301/1 hrsz. szakaszon őskori (az előkerült kerámiaanyag alapján késő bronzkori) és római településnyomokra bukkantunk. A leégett római ház törmelékében a leletek egy része vörösre égett vastag paticsréteg alól került elő, így egy bronzérem, illetve egy hagymagombos bronzfibula.

PALÁGYI SYLVIA – CSIRKE ORSOLYA

27. Baracs, római tábor

(Fejér megye) Ró

2005. július 4–15 között végeztük a római katonai tábor (Annamatia) feltárási munkáinak 7. ásatási kampányát a PPKE BTK és az Intercisa Múzeum közös munkájaként. Az idei ásatás során a tábor nyugati kapuját (porta decumana) kutattuk. Egy szelvény és kutatóárok (20×1 m) feltárási lehetőségünk. Ennek során azt tapasztal-

tuk, hogy a római falakat teljesen kiszedték, helyenként (az északi torony és elfalazás falainak esetében) az alapozás legalsó kősorát meghagyták. Ennek ellenére megállapíthattuk, hogy a korábbi tornyok 1 m vastagok voltak, a táborból kivezető út, a via decumana itt is 3,4 m széles volt. A tornyok az északi kapuhoz hasonlóan itt is a tábor síkjába beugróak voltak, mivel a táborfallal párhuzamos árokban hosszan követhettük a kőtábor belső földtöltését, amelyet ezúttal sem távolítottak el a késő római periódusban. A belső földtöltés alatt a palánktábor V-keresztmetszetű fossájának egy szakaszát tárhattuk fel több méter hosszan.

A tornyok út felé eső szakaszát (és beugrójukat) még a római korban visszabontották (római járósínek figyelhetők meg felettük) és a korábbi tornyok belsejéből indulóan építették fel a legalább 3 m vastag falakkal rendelkező U-alakú, a korábbi kaput elzáró tornyot. Az elfalazás folytatását kutattuk meg a X. szelvényben, sajnos a falakat itt is teljesen elbontották, csak a falkiszédést tudtuk megfigyelni. Az út felett legalább két sárga agyagos járósínt figyelhettünk meg, a felső erősen átégett. Ezekből a szintekből több 4. századi kisbronz, illetve egy ezüst aláhajtott lábú fibula is előkerült. A felső járósínt feletti tetőtégla omlási rétegben kb. 50 db bélyeges téglát találtunk, valamennyi *Terentius dux* bélyegével ellátott. Az északi kapunál feltárt via principalisszal ellentétben az út itt jóval vékonyabb volt, a nagyobb kövekkel ledöngölt meszes-sóderes réteg mindössze 15–20 cm vastag volt, alatta vékony, döngölt agyag alapozással. Ebből arra következtethetünk, hogy a porta decumanán kivezető út jóval kisebb fontosságú volt, mint a via principalis, amelyhez a limesútból egy bekötő út is vezetett.

Különös fontosságú, hogy a visszabontott római falat részben korábbi, másodlagosan felhasznált római kőemlékekből építették fel. A falban 10 db faragott kőemlék töredéke került elő, közülük négy feliratos. A jó minőségű mészkőfaragványok közül kiemelkedik egy, a kezében delfint tartó Tirtónt kettős halfarokkal ábrázoló töredék. Ennek ellenére igen kevésbé valószínű, hogy a toronyfal ne a kőtábor építésével volna egyidejű, a 4. sz. elfalazás téregei a már visszabontott fal felett futnak.

KOVÁCS PÉTER

28. Barcs határa, Dráva 166–166,5 fkm

(Somogy megye) I

2005. április 30-án víz alatti felderítést végeztünk a fenti folyószakaszon. A felderítő merüléseket a bal part előtti 20 m-es sávra koncentráltuk.

A területet csónakról, vezetőkötéllel irányított búvár módszerrel fésültük át, a merülési idők 60 és 100 perc között változtak, összesen 250 percet töltöttünk víz alatt.

A víz áramlása rendkívül erős volt, a látótávolság ennek ellenére elérte az 50–60 cm-t. A part meredeken szakadt le. Először partvédelmi kövezés, majd durva ka-